EMBARGO zaterdag 19 januari 1980 10.30 uur

OPENINGSTOESPRAAK van de voorzitter van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, mr. F. Korthals Altes, voor de Partijraad van de V.V.D op zaterdag 19 januari 1980 om 10.30 uur te Utrecht in het Jaarbeurscongrescentrum.

OVERLIJDEN STIKKER EN DETTMEIJER.

Sedert de vorige vergadering zijn twee leden de Partijraad ontvallen. Twee ereleden van de V.V.D die als zodanig, met adviserende stem, van de Partijraad deel uitmaken. Beiden V.V.D'ers van het eerste uur, zelfs nog van daarvoor - liberalen uit de Partij van de Vrijheid. Stikker en Dettmeijer zullen niet meer in ons midden zijn. Beiden zijn herdacht - in Vrijheid en Democratie en in veel wijdere kring. Ik vraag dit college, waartoe beiden tot hun dood hebben behoord, hen enkele ogenblikken in stilte te herdenken.

ONTWERP LIBERAAL MANIFEST.

In de vorige Partijraad werd het ontwerp voor een Beginselverklaring, het eerste deel voor het nieuwe Beginselprogramma, aan U gepresenteerd. Intussen verscheen het ontwerp voor het tweede gedeelte, het ontwerp Liberaal Manifest. Het hoofdbestuur heeft veel respect voor het werk dat de commissie heeft verricht en meent dat wij daarover bepaald niet licht mogen denken. Maar het hoofdbestuur wil wel nog eens zeer duidelijk benadrukken dat het om ontwerpen gaat. De commissie heeft voorstellen gedaan, de partij oordeelt en beslist. Die beslissing valt in een buitengewone algemene vergadering op 30 en 31 mei, wanneer het hoogste orgaan van onze democratische organisatie, de algemene vergadering, beslist over de ontwerpen zelf en de daarop ingediende amendementen en moties. Het hoofdbestuur heeft de algemene vergadering toegezegd dat de partij zal oordelen over de ontwerpen van de commissie en om die reden heeft het hoofdbestuur zich dan ook van oordelen over ontwerp-beginselverklaring en ontwerp-liberaal manifest onthouden. Het hoofdbestuur is allerminst door enige huivering vervuld, zoals ik in een krant las. Integendeel, het hoofdbestuur ziet met grote belangstelling en met groot vertrouwen de discussie tegemoet. Dat niet alleen het hoofdbestuur acht discussie, meningsvorming en besluiten dringend gewenst. Het stilzwijgen van het hoofdbestuur hoeft dus geenszins te worden uitgelegd als volledige instemming, evenmin kan worden veronder- steld dat het hoofdbestuur geen goed woord voor de inhoud zou over hebben. Pas nadat de afdelingen, partijcommissies en de bijzondere groepen in de partij na discussie hun amendementen hebben ingediend, kan het hoofdbestuur met nota's van wijziging

komen. De open discussie die het hoofdbestuur zelf heeft voorgesteld in de beleidsnota Tussentijds die in het voorjaar van 1979 in de algemene vergadering is besproken, moet nu plaatsvinden en vindt ook plaats in tal van afdelingen en in vele gevormde discussiegroepen. Voor de verdieping van onze inzichten in onze beginselen en in het door ons als liberalen verlangde beleid, is dat van de allergrootste betekenis.

SOCIAAL-ECONOMISCH BEGINSEL.

Wij gaan ervan uit dat het laatste woord niet gesproken is over de opvatting van de meerderheid van de commissie dat een paragraaf over de verlangde sociaal-economische structuur niet noodzakelijkerwijze in de beginsel- verklaring zou thuis horen. Het zijn niet de eersten de besten die van oordeel zijn dat de vrije ondernemings- gewijze produktie en de zelfstandigheid van midden- en kleinbedrijf in de landbouw en elders van zo essentiele betekenis zijn voor het dragen van eigen verantwoordelijk- heid in de maatschappij en voor de ontplooiing in materieel maar ook immaterieel opzicht van de mens, dat een stellingneming daarover in de artikelen van een liberale beginselverklaring niet kan worden gemist zelfs niet in de meest beknopte opzet. Het is de partij die na vrije discussie beslist over aanvulling of niet. Pas tegen het eind van de discussie kan het hoofdbestuur beslissen of het aan die discussie een eigen bijdrage geeft of niet. Discussie verwacht ik bijvoorbeeld ook voor de in het ontwerp voor het manifest geopperde gedachte aan de mogelijkheid dat wie een taak vervult die een zinvolle bijdrage aan de maatschappij inhoudt, maar die niet direct onder de noemer van betaalde arbeid valt, aanspraak zou kunnen maken op een zogenoemd biologisch minimuminkomen. Een dergelijke gedachte spreekt misschien niet iedereen onmiddellijk aan. In elk geval destijds een commissie van de Teldersstichting niet, die de suggestie besprak en verwierp. Maar het is goed als de partij daarover eens in bredere kring discussieert en een oordeel uitspreekt. Het is te betreuren dat deze gedachte direct te lijden heeft gekregen van een daarbij - niet in het ontwerp, maar wel tijdens de persconferentie - genoemd bedrag van f 600,—. Een menswaardiger benaming dan "biologisch ... minimuminkomen" zou misschien de discussie ten goede komen, maar tevens is het naar mijn mening onvermijdelijk dat wij ons beraden of het uit liberaal oogpunt wel juist is te denken aan een minimuminkomen dat lager ligt dan het aanvaardbaar geachte sociale minimum. Is een minimum dat lager is dan het sociale minimum voor een liberaal aanvaardbaar?

GEEN DISCRIMINATIE NAAR SEXUELE GEAARDHEID.

Straks reeds - U las het in de stukken - zal van ons in Europees verband een oordeel worden gevraagd over uit-
breiding van de terreinen waarop wij discriminatie verwerpelijk achten. Dienen wij wel of niet elk misverstand uit te sluiten over de vraag of discriminatie naar sexuele geaardheid evenzeer buiten het liberale gedragspatroon valt als discriminatie naar geestelijke overtuiging, nationaliteit, geslacht, ras, huidskleur, maatschappelijke positie en - zeg ik volledigheidshalve - taal. Is bij het toekennen van staatkundige rechten, zoals het Kiesrecht, onderscheid naar nationaliteit wel of niet geoorloofd? Of alleen op gemeentelijk niveau niet en verder wel? Het zijn actuele vragen waarop na overweging antwoord moet worden gegeven. Het hoofd- bestuur wenst deze discussie, acht deze van belang en verwacht een antwoord van de partij dat in overeenstemming is met de liberale waarden zoals deze in deze tijd en de overzienbare toekomst gelden.

NIEUWE LIBERALE PARTIJ.

Op uitdrukkelijk verzoek van een aantal Uwer ga ik nader in op de in het laatste hoofdstuk van het ontwerp- manifest aan de orde gestelde vraag van de samenwerking. De samenwerking met andere politieke stromingen, maar ook van alle liberalen, ook voor zover deze zieh nog niet door de V.V.D gerepresenteerd achten. De voorzitter van de commissie heeft bij de presentatie van het ontwerp- manifest in het hoofdbestuur de hoop uitgesproken dat het gehele manifest en niet uitsluitend of vooral het laatste hoofdstuk over de politieke samenwerkings- mogelijkheden en de bundeling van alle liberalen alle belangstelling zouden opeisen. Tijdens de presentatie aan de pers mochten zieh tal van onderwerpen in de belangstelling verheugen en werd de vrees van de voorzitter van de commissie niet bewaarheid. Te meer daarentegen daarna? en mij is gebleken dat dit bij veel liberalen verontrusting heeft gewekt. Ik kan en wil om die verontrusting niet heen, zeker niet nu mij om een reactie in dit College is gevraagd. Maar ik stel weer voorop dat U het
bent en dat het de partij is die beslist. De gedachte dat een groter liberaal verband dringend gewenst is, is niet nieuw; evenmin is nieuw dat wij - met gepaste onbescheidenheid - constateren, zoals ook in het ontwerp-manifest geschiedt, "dat de V.V.D ervan overtuigd is dat onze opvattingen ook worden gedeeld door velen die lid zijn van PvdA, CDA of van D'66 dan wel buiten elk partijverband staan. Met andere woorden zijn wij ervan overtuigd dat ons land aanzienlijk meer liberalen telt, dan zij die hun stem geven aan de V.V.D.". De gedachte is niet nieuw. Ik ga er zelfs van uit dat velen Uwer

die gedachte ook koesteren. Maar waarvan sommigen geschrokken zijn is het gemak waarmee de mogelijke opheffing van de V.V.D ter sprake is gebracht. Zelf heb ik er behoefte aan een en ander te relativeren, maar toch ook tegelijkertijd Stelling te nemen. Ook Stikker was ervan overtuigd dat er veel meer liberale liberalen waren dan in 1946 leken over te zijn na de overgang van vele - niet alle - vrijzinnig-democraten naar de Partij van de Arbeid en een nog niet van de oorlogsschade herstelde Liberale Staatspartij "De Vrijheidsbond". Die gedachte, de liberalen bundelen, inspireerde hem tot oprichting van de Partij van de Vrijheid en de Liberale Staatspartij volgde hem. Twee jaar later schroomde hij niet de naam van de partij ter discussie te stellen om het mogelijk te maken dat de Groep Oud tot de partij toetrad. Zelf schrijft Stikker hierover in zijn memoires (blz. 95): "Oud bleef aandringen op - en ik bleef mij verzetten tegen - een nieuwe partij. Wij hadden alle miseres en moeilijkheden van de opbouw van een nieuwe partij te kort geleden ervaren en ik voelde er niets voor dit nog eens door te maken. Ten slotte werden wij het eens over een compromis van J.M.F.A. van Dijk: de Partij van de Vrijheid zou een nieuwe naam en een nieuw programma aanvaarden; op dezelfde dag zou het Comité Oud tot de getransformeerde partij toetreden; gezamenlijk zouden wij een nieuw bestuur kiezen. Zo werd op 24 januari 1948 de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie geboren.". Stikker en Oud slaagden erin de
liberalen, sedert 1901 over verschillende partijen verdeeld, te bundelen en langzaamaan groeide de aanhang van kiezers en leden. Maar in de jaren '50 bleef de kiezersaanhang omstreeks 8,5%, met één uitschieter in 1959, na 7 jaar oppositie, van 12,21%. Daarna vielen wij in de jaren '60 weer terug op iets meer dan 10% met als maximum 10,73% in 1967 - met de hakken over de sloot 17 zetels. Met deze stationair lijkende 10% gingen wij de jaren '70 in. Ook toen was er overleg en beraad over de vraag: hoe bundelen wij de liberalen, want ook toen waren wij ervan overtuigd dat er meer liberalen waren dan de ruim 10% die bij verkiezingen V.V.D stemden.
Het Liberaal Beraad, bestaande uit de dagelijks besturen van V.V.D, JOVD en LSVN (Liberale Studenten Vereniging Nederland) publiceerde 10 jaar geleden, op 9 januari 1970, zijn vierde rapport, waarin de Stelling voorkomt:
"Tevens ware te bevorderen gesprekken met gelijkgestemden die niet tot een liberale organisatie behoren om te zien op welke basis men tot overeenstemming kan komen. Niet geaarzeld moet worden ook het bestaan van de V.V.D ter discussie te stellen.".
Met die gedachte gingen wij de jaren '70 in. Of de gedachte onmiddellijk vrucht afwierp,

laat ik in het midden. Bij de statenverkiezingen in 1970 zelf behaalde de V.V.D het in die tijd opmerkelijke percentage van 12,09, maar in 1971 was dit weer gedaald tot 10,35%. Maar daarna brachten de jaren '70 ons grote vooruitgang, zowel in kiezers- als ledental. In 1972 stemden voor het eerst meer dan een miljoen kiezers op de V.V.D ofwel 14,45%. In 1974 werd het 19,00%. In 1977, 1978 en 1979 konden wij dat peil niet volledig handhaven, maar het percentage kwam toch niet lager dan 16,14% en het Ledental is in de jaren '70 verdrievoudigd. Toch zijn wij - ik onderschrijf dat - daarmee niet tevreden en nog steeds geloven wij dat er meer liberalen zijn dan zij die op de V.V.D stemmen, zoals het in het ontwerp-manifest is verwoord. De V.V.D, zelf ontstaan door de bereidheid eerst van de Liberale Staatspartij en later van de Partij van de Vrijheid het groter liberaal verband te stellen boven de naam van de
partij, is aan zichzelf verplicht die bundeling van liberalen te blijven na streven. Maar de omstandigheden zijn wel anders dan in 1946 of 1948 en zelfs 1970. De partij is onstuimig gegroeid in kiezersaanhang en ledental. Toen wij in het hoofdbestuur met de commissie beginselprogram de vaststellingsprocedure bespraken en de organisatie die te pas komt bij het verwerken van de amendementen die door 608 afdelingen kunnen worden ingediend, zei de voorzitter van die commissie dat hij die organisatie wel zeer professioneel vond. U zult mij niet kwalijk nemen dat ik hem niet tegenspreek. In de jaren '70 is de partij in aanhang geweldig gegroeid en het partijkader en het hoofdbestuur hebben zich tot het uiterste ingespannen de organisatie op zijn minst gelijke tred te laten houden met die groei en de organisatie aan te passen aan de eisen van deze tijd.
Bij een verdere bundeling van liberalen is de V.V.D als organisatie niet meer weg te denken. Daarom moet de V.V.D het initiatief nemen voor die bundeling en zal, als die bundeling tot stand komt, de V.V.D daarin het voortouw nemen. Dat is het beroep dat in het ontwerp-manifest op ons allen wordt gedaan. Zo verstaat het hoofdbestuur dit beroep. En als wij allen, als V.V.D'ers, aan dit beroep gehoor geven, dan zal de groei van het liberalisme in de jaren '80 de nieuwe impuls krijgen die nodig is om de stijgende lijn die in de jaren '70 is begonnen, voort te zetten. Waar het ons allen om gaat is, dat ook in de jaren '80 het liberalisme niet uit de samenleving is weg te denken.
DRIESTROMENLAND.
Er zal ook discussie nodig zijn over de vraag of Nederland een twee-, drie- of vierstromenland zal worden. Het oude beginselprogram rekende af met de confessionele partijvorming die geen politieke identiteit heeft. Door de totstandkoming

van het CDA en het succes van deze groepering lijken diegenen die - zoals ikzelf - geloven in partijvorming op grond van politieke overtuigingen, in het ongelijk te worden gesteld. Moet daarop ons antwoord zijn dat wij een driestromenland aanvaarden of moeten wij ons inspannen tot bundeling op grond van op de politiek zelf georienteerde beginselen te komen? Wat moeten wij denken van een stroming die zieh slechts in zoverre van de andere onderscheidt dat zij zieh de vierde stroming noemt en aan dit getal haar bestaansrecht schijnt te willen ontlenen zonder zelfs maar de moeite te doen de eigen identiteit ook politiek te omschrijven. Die discussie is naar aanleiding van het laatste hoofdstuk wezenlijk, evenals de discussie hoe de onvermijdelijke samenwerking tussen deze stromingen zal kunnen zijn. Naar onze mening is daarbij de wens tot samenwerking in algemene zin, zonder welke andere democratische groepering ook uit te sluiten, het praktisch uitvloeisel van ons beginsel van verdraagzaam- heid. De keuze echter zal worden bepaald door de praktijk. En die praktijk moet erop gericht zijn zoveel mogelijk van onze eigen beginselen en doelstellingen verwezenlijkt te krijgen. Verwezenlijking van onze beginselen en doelstellingen is immers het motief voor de steun van onze eigen kiezers en tegenover hen zijn wij verplicht tot die verwezenlijking. Dat is de opdracht die onze kiezers ons geven.

AFGHANISTAN.

Ik heb gesproken over doelstellingen die ons leiden en idealen die wij in vrijheid kunnen uitdragen. Wij kunnen dat - en zijn naar mijn mening ook verplicht ieder op onze eigen plaats naar ons beste vermogen daaraan bij te dragen - omdat wij in een vrije en onafhankelijke staat leven. Ik wil daarbij stilstaan omdat wij de laatste weken weer zijn geconfronteerd met de onvrijheid die door agressieve overheersing kan ontstaan. Ik roep U op vanmiddag mee te demonstreren in de gezamenlijke protest- bijeenkomst met democratische partijen in ons land

tegen de inval in Afghanistan. Afghanistan is sedert eeuwen een onafhankelijke souvereine Staat. Het heeft nauwelijks grondstoffen, bestaat voor een groot deel uit bergland en woestijnen en heeft slechts wat landbouw- produkten in het Noord-Oosten. Afghanistan weerstond tijdens het koloniale tijdperk Britse pogingen tot kolonisering of protectie. Afghanistan Staat in economisch en maat- schappelijk opzicht nog maar aan het begin van een ontwikkeling en die ontwikkeling is niet te vergelijken met die van Europese staten. Het behoort tot de 25 armste landen van de wereld met een inkomen per hoofd van de bevolking van f 160,— per jaar. Het is dus niet een land waarvan het

kapitalisme en revanchisme, om het communistische jargon te gebruiken, een bedreiging vormde voor de Sovjet-Unie. Het is een souverein land, onafhankelijk, naar eigen inzicht levend overeenkomstig de heersende godsdienst en de daarbij behorende opvat- tingen. In de internationale politiek is het ongebonden en is het actief in de organisatie van niet-gebonden landen en de Groep van 77. Afghanistan is als onafhankeli jke Staat sinds 1946 al lid van de Verenigde Naties.
Nu is het overvallen door één van de oprichters van die Verenigde Naties. Nota bene door het land waarvan het de wapens voor zijn verdediging betrok, waaronder tanks die door de leveranciers voor de overval eerst onklaar werden gemaakt. Door het land waarvan de vertegenwoor- digers niet terugdeinsden voor een list, waardoor ons rechtsgevoel nog ernstiger wordt gekrenkt: het tijdens een receptie ontvangen en opsluiten van de militaire leiding. Ondanks de gigantische overmacht, maakte de Sovjet-Unie ook nog gebruik van laffe trucs.
Daartegen zullen wij vanmiddag, samen met de andere democratische partijen die in ons parlement zijn ver- tegenwoordigd, ons protest laten horen. Wegens afwezig- heid van Koos Rietkerk, die deelneemt aan een werk- bezoek aan de Nederlandse Antillen, zal Annelien Kappeyne als waarnemend voorzitter van de Tweede-Kamerfractie namens de V.V.D het woord voeren. Eén punt moet mij nog van
het hart: Niet alleen het vrije Westen is geschokt.
Ook de derde wereld loopt te hoop tegen deze flagrante schending van de internationale rechtsorde, getuige de overweldigende meerderheid die zieh uitsprak voor de VN-resolutie die terugtrekking van vreemde troepen uit Afghanistan eiste. Dit kan een kentering betekenen in de relatie tussen de Westerse landen en de derde wereld, maar wij zullen dan ook wel de verhoogde verantwoordelijkheid die door die situatie jegens de derde wereld wordt geschapen, ten volle moeten aan- vaarden.
Verantwoordelijkheid aanvaarden is niet altijd gemakkelijk en dat geldt zeker niet bij wat ik daarnet noemde: het aanvaarden van de verhoogde verantwoordelijkheid tegen- over de landen van de derde wereld die door hun stem in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties de juiste consequenties uit het optreden van de Sovjet-Unie hebben getrokken. Wij moeten waken voor een te ver doorgevoerde reactie die hervatting van de ontspanningspolitiek onmogelijk zou maken, maar wij moeten ook waken voor een vlucht uit de werkelijkheid. Werkelijkheidszin bracht de V.V.D tot steun aan het Navo-besluit tot modernisering van kernwapens en plaatsing daarvan in West-Europa.

VOORZITTERS CDA-PARTIJEN.

Het kabinet heeft het uiterste gedaan ook recht te laten wedervaren aan de vertrekpunten van het CDA. Nu de voorzitters van het CDA en de confessionele partijen het nodig hebben gevonden ondanks de blijken van Sovjet- agressie, het kabinet op de vingers te tikken voor zijn houding tijdens het kernwapendebat, heb ik als partij-voorzitter er behoefte aan te verklaren dat ik op dit punt hartgrondig met hen van mening verschil: Het ging om een zaak van wezenlijk belang voor onze vrijheid, het voortbestaan van de democratie en verbondenheid met onze bondgenoten. Om een hoeksteen van regeringsbeleid. Het

kabinet had daarbij niet alleen de staatsrechtelijke, maar ook de morele plicht duidelijk te maken dat het zijn taak niet langer kon voortzetten als een meerderheid van de Tweede Kanter een motie zou steunen die dit beleid niet onderschreef. Het was het democratisch recht van Kamerleden die motie toch te steunen als zij daaraan in geweten hun stem niet hadden kunnen onthouden. Ik acht het echter onaanvaardbaar dat nu aan het kabinet verwijten zijn gemaakt en dat achteraf van het kabinet is verlangd dat het zich de mindere had moeten tonen door onuitgesproken te laten waar de grenzen van zijn verantwoorde- lijkheid lagen. Het kabinet heeft staatsrechtelijk juist, moreel oprecht en eerlijk gehandeld - eerlijk duurt het langst.